

Kylään tullessa.

Kirjoitti
P. Päiwärinta.

Oulussa 1885,
A. J. Siwekäs, kustantaja.

Ahlään tullesja.

Kirjoitti

P. Päiwärinta.

Dulusja,
Dulun Uudesja kirjapainosja, 1884.

Herran kun matkustin oli minulla eräs neljätoista vuotias, utelias polka towerina. Se on kyllä paha, kun melkein kaikkien kertomusten pitää alkaa noilla sanoilla, mutta mitäpä sitä ihminen paljon näkee oman huoneensa seinien sisällä. Do-
fin löytyy sielläkin paljon waariin ottamista perheellisen elä-
män piirissä, mutta se on paremmin yksityistä laatua, jonka lähteet pian ehtyvät. Ilman sitä, perhe ei ole kansa, joka vasta luopi kokonaisen kuvan omasta itsestään. Jos siis tahtoo noita kuvien murusia — jotka ovat kowin moninai-
sia — kokoilla, täytyy sen tapahtua itsensä kansan keskellä ja sinne ei tule kukaan, jos ei liiku joskus kotiliedettä edemmäksi.
— Siinähan syy, jonka vuoski usea kertomukseni alkaa: „Ker-
ran kun matkustin“ j. n. e.

No niin. Kesä oli kauniimmallansa ja puolentoista penikulmainen taloton taiwal oli edessämmme. Warhainen aa-
mu oli taipaleelle lähteisämmme ja ilma oli mitä ihanin. Tai-
was oli peitetty puoleksi lämpymän näköisillä pilwen hatta-
roilla, joiden lomista kesäinen aamu-aurinko loi valoa ja läm-
pöä. Kastepisarat kiittelivät auringon walossa puiden leh-
dillä ja kukkien vielä puoleksi ummistuneilla tertuilla niin
firikkaasti kuin timantti. Lämpöinen etelätuuli puhaltaa hu-
hautteli tuon tuostakin, josta puut ja koko kaswikunta huo-
jahteli ja nuokahteli, ikäänkuin ne olisivat sanoneet: „hyvää
huomenta, suuri Luojamme!“ Minä istuin sywiin mietteisin
waipuneena tuossa luonnon ihanassa helmassa. Minä mie-
tin luonnon kauneutta ja Luojan suurta hywyyttä ihmisiä koh-
taan. Minä mietin heidän kiittämättömyyttensä kaikesta hy-

wydestä, jonka Luoja oli ikäänkuin heidän käsiinsä laskenut, sanoen: „tulkaat ja ottakaat“. Kuinka moni käsittää heistä sen, että „kaikkalainen hyvä anto tulee walleuden isältä“; kuinka moni heistä osoittaa totista rakkautta lähimmäistensä kohtaan, joita Jumala on niin runsaasti jokaiselle antanut, juuri sitawarten, että ihmiset toisiansa rakastamalla osoittaisivat Jumalaaakin rakastavansa.

Noita miettiesäni olin niin waipurut omiin ajatuksiin, etten huomannut matkassa olewanikaan, jonkatähden heivonen sai kulkea oman tahtonsa mukaan; sekin näkyi käsittävän, että nyt on miettimisen aika, sillä se käweli waan hiljassensa, korwat lopallaan, silloin tällöin katsellen siwullensa, ikäänkuin kysyäkseen: „joko nyt lähdetään?“ Poika lienee myös waipurut omiin mietteisiinsä, huomattuansa, etten minä ollut puhetullella. Kaikkien noiden tähden syntyi sywä hiljaisuus, ettei muuta kuulunut kuin kärryn ratasten hiljainen hyrinä ja ratiina hiekoitetulla tiellä. Kun vielä lisäksi otamme lintujen aamulaulut ja wiseryyffet ja jonkun liian likellä tietä olewan linnun pyrähdysten lentoon, niin on kaikki kerrottu, mikä tuota hiljaisuutta häiritfi.

„Mistä te saatte aineita kirjoituksiinne, kun niin paljon kirjoittelette yhtä ja toista?“ kysyi poika yht'äkkiä, äänettömyyden katkaisten ja katsoen kysyvästi minua silmiin.

Minä kawahduin, niinkuin unesta tuon kysymyksen kuultuani, mutta käsitin kumminkin kysymyksen.

„Koko luonto, se on: koko maailma, jossa asomme, on kuin suuri kuwakirja, täynnä Luojan wiisautta, rakkautta ja hywyyttä. Ihmiset maan päällä ovat monipuoliset ja monenlaiset, sillä melkein niin monta eri luonnetakin on ihmisissä kuin ihmisiäkkin; noita kaikkia kuin kofee katsella ja tutustella, löytyy niissä kyllä aineita paremmillekin kirjoittajille kuin minä olen“, sanoin pojalle.

„Enhän minä näe noissa mitään erinomaisempaa“, arweli hän.

„Sinun filmisäfi on kai sitten vielä jotain wifaa.“

„Ei suinkaan, sillä näenhän minä lukea jos kuin hienoa präänttiä ja firjoitusta.“

„Koetasta katsella nyt filmilläsi ja kuunnella korwillasi näetkö ja kuuletto mitään!“

„Poika katseli ja kuunteli.“

„En minä näe enkä kuule mitään“, sanoi poika.

„Etkö puitakaan metsässä?“

„Niitä näen.“

„Minkälaisia ne ovat?“

„Ne ovat suuria, firoja puita.“

„Mutta ajattelepas, jos noita puita ei olisikaan, minkälainen olisi silloin maailma mielestäsi?“

„Sitä en ole koskaan tullut ajatelleeksi, mutta nyt huomaan, että jos ei puita olisi, niin tämä maailma olisi peräti kolikko ja ikävä.“

„Näetkö tuota, joka tuolla puun ohjalla istuu, tuommoisen pikkunen nyttyrä?“

„Näen, se on pikkunen lintu.“

„Mitä se tekee?“

„Laulaa.“

„Miltä sen laulu kuuluu korwiisi?“

„Se kuuluu niin kauniilta.“

„Jos ajattelisimme, ett'ei noita lintuja olisikaan?“

„Tämä maailma olisi silloin niin“

„Tämä maailma olisi mitä niin?“

„Ikävä“, sanoi poika, nähtävästi vähän häpeissään, kun ei ollut tuota ennen käsittänyt.

„Sinä käsität siis metsässäkin jotain?“

„Käsitin; voi kuinka jaloa ja kaunista!“

„Niinhän se on; kaikilla näkee ihminen jotain jaloa, jotain kaunista, kun waan hänen filmissään ei ole mitään wifaa. Katso noita kauniita petäjiä, jotka ikäänkuin toistensa

filvalla pyrkivät suorina ja uljaina korkeuteen: minä hyödyn ne antavat ihmisille, mistä rakentaisimme huoneemme, mistä saisimme taloutemme tarvekalut, millä lämmittäisimme huoneemme, millä kypsentaisimme ruokamme, jos ei metsää olisi?"

Samassa tuli näkyviin pieni metsä-lampi, joka oli aivan likellä tietä. Raswa-tyynenä ja peili-kirffaana kuwasteli lammen pinta aamu-auringon walaisemana ympärillään olevia korkeita metsiä ja joitakuita kallion nyyppylöitä. Järwen toisella puolen oli kesämajat, jossa karja suitsun ympärillä märehttä leuhkasi huolettoman näköisenä ja lypsäjät lypsivät lehmiä ja kaateliwat maitoa saapuvilla olemaan isoon saaviin. Paitaressu-lapset huiskivat kärpäsiä lypsättävistä lehmistä, lehdistä tehdyillä huiskillansa, ja toiset kohenteliwat suitsua, että siitä lähtisi enemmän sawua, joka sitten poistaisi syöpäläiset eläimiä häntyttämästä. — Sorsa uiskenteli lammen raswatyynellä pinnalla poikueensa kanssa, jonkatähden heidän jälkeensä ilmestyi weden pinnalle silkkihieno wäre.

„Näetkö tuolla mitään“, kysyi minä pojalta, osoittaen samalla formellani lampea kohden.

„Näen, siinä on pieni järwi.“

„Eikö muuta?“

„On siinä muutakin.“

„Mitä muuta?“

„Puita järwen ympärillä.“

„Eikö mitään muuta?“

„Ja wuoren nyyppylöitä.“

„Ja?“

„Ja — ja uiskentelewat sorsat.“

„Entä sitten?“

„Ja majat toisella puolen järweä, karjoineen, suitsuineen, lypsäijineen ja lapsineen.“

Samassa pujahti erään niemelleen takaa esille pieni wenhe, jota harmaapäinen wanhus melalla ohjasi erästä ryti-

pehkoa kohden. Kun hän pääsi rytikköä liikkeelle, hypätä loiskautti sinä joku iso kala. Ukko otti wenheestään palasen köyttä, jonka toiseen päähän oli sidottu iso kiven-mökylä. Hän laski kiven järven pohjaan ja sitoi toisen pään kiinni wenheen hankaan; sitten hän syötti pari onkea ja nakkasi ne järveen.

Me tarkastelimme ukkoa onkinensa. Jo rupefi toisen ongen kuuluwainen pyllistelemään ja viimein se meni aiwan umpeen. Ukko rupefi onkeansa hinaamaan ylös ja hän kettjautti aika ahwenen wenheensä pohjalle, joka siellä rupefi kepuroimaan ja päristelemään.

„Miltäs tuo kuva kokonaisuudessaan nyt näyttää filmisäfi?“ kysyin minä pojalta.

„Kauniilta.“

„Minä pelkään, että sinä niin vastasit sentähden, kun tiesit minun semmoista vastausta odottavan; mikä kohtausta finusta on kaunein?“

„Järvi.“

„Etjän ole maininnut mitään noiden korkeitten lammin rannoilla olevien puiden ja vuoren nyppyläin kuvastuksesta weteen; katsopas! järwessä on toinen metsä ja toiset wuoret.“

„Kah! Niitä en ole ollenkaan huomannut.“

„Etkö nyt huomaa, että filmisäfi on jotain wikaa?“

„Paljon, paljon, isä.“

Samassa ukko siwalsi toisen kalan wenheesensä.

„Jos nyt ajattelisimme, ett'ei tuota lampea olisi olemasjakaan?“

„Ennen olemme ajatelleet metsät pois, nyt järwet; kolko, kylmä, itävä olisi ilman niittä tämä maa.“

Samassa alkoi kuulua paimentorwen toivotus tuolta järven toisella puolen olewalta kesämajalta ja samassa lähti lehmäfarja liikkeelle.

„Minkä osan nyt pidät kauneimpana tuossa näkymössä?“

„Kaikki yhteen: järven tyynine pintoineen, poikiensa

kansja uivat forsat, hyppiwät kalat, harmaa-päisen onkijan, kuwastawat metsät ja wuoret, rannalla olevat kesämajat mä-rehtiwine lehmifarjoiheen, lypsäwine akkaioheen, paitaresu-lap-fineen ja sawuawine suitsuineen, ja wiimeksi liikkeelle lähtewät ja mylwiwät lehmät, heidän paimenensa ja toitottawat paimen-torwensa; kaitfi, kaitfi on kaunista, jaloa ja ihanaa!" huudahti poika wähän selwettyänsä.

Samassa tuli eteemme iso niitty ja iso saranoilla olewa portti oli poikinpuolin edessäimme, joka oli awattawa, ennen-kun niittyn sisälle pääsi. Niitty oli parhaassa kukoistukses-saan ja siellä täällä näkyi wiljeltyjäkin niittyjä, joissa hiiren-häntä- ja puntarpää-heinät wahwana ja täydesjä kaunistuf-sessaan seisoiwat ja wäliin ikäänkuin lainehtiwat tuulen hil-jaisista henkäyffistä.

„Woi kuinka kaitfi on kaunista!" huudahti poika kun tulimme keskelle niittyä.

„Mitäpäsinusta näyttääkään niin kauniilta?"

„Tää niitty."

„Mitä osa?"

„Kaitfi yhteensä: nuo monenlaiset pystösä sojottawat heinät kaitfine monen-wärisine ja laisine kuffineen, usioine kuffiwine tuomineen ja pihlajoineen, komeat putket kukka-tert-tuineen, jotka niin monta ilon ainetta owat minullekin ja muille lapsille antaneet, nuo hymyilewät ja wahwat wiljelys-heinikot korkeine tupsuineen; nuo kaitfi yhteensä tekewät sen, että luomoawat minun kokonaan", selitti poika innossansa.

„Oletko ennen kulkenu tätä taimalta?" kysyin häneltä, waikka hywin kyllä tiesin hänen ennenkin kulkeneen.

„Olen; miksi sitä kysyitte?"

„Mäitkö silloin sitä petäjikköä, johon nyt ensin tulimme?"

„Mäin, mutta waan niinkuin tawallista metsää sitä silloin katselin, sen enempää sitä ajattelematta."

„Entä metsä-lampea?"

„Näin senkin, mutta niinkuin itävän metsälammen waan: kaiikki loiskivat kalat, uiwat sorsat, kumastawat metsät ja wuoret, ja toisella puolen olevat kesämajat olivat pois: niitä en nähnyt laisinkaan.“

„Miltäs tämä niitty näytti silloin filmisäfi?“

„Kälwältä, kylmältä, yffitoikkoiselta, jonka pian olisin suonut loppuwan kulkiesani, nyt taas soisin tätä piisaawan pitkästi, niin kaunis on tämä nyt mielestäni.“

„Olihan kesä silloinkin kun tätä tietä kuljit?“

„Kesä ja yhtä kaunis kuin nytkin.“

„Mitä on sinä syynä kun kaiikki muka nyt näyttää mielestäfi olewan toisin kuin silloin?“

„Teidän puheenne.“

„Huomaathan nyt, että filmisäfi on ollut wifaa?“

„Kyllä sen nyt huomaa, että filmisä saattaa olla paljon wifaa, waiikka vielä kuinkakin niillä nätfi. Sydämen filmien tarvitsee tulla awatuiksi, ennenkuin luonnollisilla filmillä woipi kaiikki asiat nähdä. Niinkuin olen sanonut, olen ennenkin nämät nähnyt, mutta minä luulin kaiikki waan olewan niinkuin niiden ollakin pitää.“

„Kaiikki tosin owat niinkuin niiden ollakin pitää, mutta kuka on ne niin laittanut, että kaiikki owat niinkuin ne owat?“

„Jumala, tietysti.“

„Hyväkö wai pahaa on Jumala sillä tarkoittanut, kun Hän on kaiikki niin laittanut?“

„Wisfimmästi hyvää.“

„Ja kenelle?“

„Ihmisille.“

„Onko siis Jumala hyvä tai paha?“

„Jumala on hyvä“, wastasi poika ja painoi päätänsä alas.

„Mitä ihminen on welpapää Jumalalle tekemään kaiik-
kesta Hänen hywydestänsä?“

„Kiittämään, kunnioittamaan ja ylistämään.“

„Boisiko jemmoinen ihminen kiittää, ylistää ja kunnioittaa Jumalaa, jonka sydämen silmissä on jotakin wifaa?“

„Ei, sillä hän ei tunne Jumalan hywyttä.“

Noita puhellesjamme oli niitty jäänyt taaksemme, ja matka kulunut niin, että nyt tulimme laajalle ja korkeahkolle mäelle. Tuolla mäellä näkyi kylä. Kylä oli laajalla tasangolla, jonkatähden se näkyi tuolle mäelle niinkuin panoraama. Iso, waltawa joki wirtasi kylän keskitse, joka polwikkaasti hopeakirkaana loikerteli jyrkkien törmiensä välitse. Joen kahtapuolta seisoiwat wanckana uljaat talonpoikien kartanot, milloin harmaina maalaamattomina, milloin punaisiksi, walkeiksi tai keltaisiksi maalattuina. Parhoin ryöpsähti wesi joesa alas jyrkkiä putouksia myöden wahtoawina aaltoina, ikäänkuin joku poika wiikari, joka kylästyneenä läksyjensä lukemiseen irti päästyään iloista hyppeli. Äkkijyrkällä joken pistäwällä korkealla niemelleellä seisoi Herran huone kellotapuliseen, uljaana ja ikäänkuin kilpailien kumpi heistä ulottuiksi ylemmäs korkeuteen. Niin kauwas kuin filmä kanto, oli tuo alawa tasanko wiljeltyä maata, jossa wahwa laiho aaltoeli tuulen hengähdellesjä. Näköala oli tuolle korkealle paikalle niin kauwas, että pysähdyimme siihen, päästimme hewosemme syömään ja otimme itsekin einetta.

„Boi kuinka kaunista on kaikki tuolla alhaalla kylässä! Nyt minä, isä, näen jo hyvästi“, huudahti poika.

„Minä uskon että sinä näet jo vähän paremmasti, mutta ihmisen pitää koko elämänsä aika teroittaa tuota näköänsä. Me olemme tällä taipaleella teroittaneet näköämme, näkemään vähäistä osaa Luojamme hywydestä, mutta ennenkuin olemme kylässä, woimme nähdä vielä paljon lisää“, sanoin pojalle.

„Paljon on Jumala jakanut hywyttänsä noille ihmisille tuolla kylässä; he mahtawat kaiten kiittää Luoja“.

„Niin sen oikeastaan oleman pitäisi, mutta minä luulen, että paljon on tuolla kyläsäkin ihmisiä, joiden näösiä on — wifaa“.

„En toki luulisi, keskellä noin suurta Jumalan rakkautta“.

„Olisipa hyvä kun niin olisi, mutta minä pelkään, että fiinäkin kohden on näösiä wifaa. Sinä olet vielä kowin nuori, että olisit oppinut tuntemaan ihmistä. Kun tulemme kylään, tapaamme siellä warmaan ihmisiä: koetapas heitä tarkastella, että wähitellen tulisit ja oppisit tuntemaan ihmisiä ja samalla omaa itseäsi“.

Kun olimme syöneet, panimme hevosemme aisoihin ja lähdimme kylää kohden. Tultuamme ensimmäisen talon wainion kohdalle, oli siinä hewonen irrallaan kylwö-wainiossa. Samassa näimme, että mies talosta juoksi aika wauhtia sinnepäin, jossa hewonen oli. Hän otti hewosen kauniisti kiinni, talutti sen weräjälle, aukasi weräjän ja laski hewosen maantielle eikä siinä ollut sen enempää. Mutta samassa juosta harppasi toinen mies paikalle, pitkä seiwäs kädessä, tukka pörrollään, suupielet waahdossa ja silmät kiilillään kuin kisan päässä. Kun hän pääsi sen miehen tykö, joka hewosen kylwöpellosta ajoi, ärjäsi hän:

„Mitä p—ttä sinä minun hewosestani tahdot?“

„Enhän minä siltä tahdo mitään, talutin waan pois kylwöpellostani.“

„Sinä et saa koskea minun hewoseeni, oli se misä oli, taikka“

Me seisotimme hevosemme ja katsoimme.

„Taikka mitä?“ kysyi uhattu.

„Taikka annan niin kalloosi, että ymmärrät kaiteti olla koskematta minun hewoseeni.“

„Sinähän olet naapuri aiwan wäärässä! Tottahan minulla on se oikeus että saan taluttaa kylwö-wainiostani ulos

waikka kenen hevosen, ja saman teen wastakin sinunkin hevoselle, kun se waan tulee wainiooni. Teidän welvollisuutenne on pitää eläimistänne huolta, ett'eivät ne pääse minun eikä muiden tiluksille", sanoi uhattu.

„Sinäkö uhkaat minun hevostani ja tulet vielä minua neuwomaan ja lakejasi minulle lufemaan, mutta kyllä minä sinulle lafia opetan", sanoi tuo wääräsä olewa mies ja töytäsi seipäineen naapurinsa kimppuun, jota hän tapaili ehtimiseen lyödä. Mutta tuo naapurinsa oli niin norea ja notkea, että hän liukkaasti wäisti jokaisen hänelle aiotun iskun, josta wastoin käymisestäään päällekkäviä raiwostui kahta ankarammaksi päälle käymään, ja wihasta waahtoawin suin hättytti hän saalistansa; näyttipä siltä että se olisi tehnyt hänelle kowin pahaa, jos ei hän olisi onnistunut saada toista lyödyksi.

Waikka wäisteleminen käwi niin noreasti, näytti sorrettun tila kuitenkin arveluttawalta: aseetonna tuosja, raiwookkaan, aseella warustetun wihollisensa yhä uudistettujen iskujen alaisena, joita vielä koeteltiin, paremman onnistumisen wuoksi, tehdä milloin mitäkin tietä. Minä rupefin aawistamaan pahaa, jonkatähden hyppäsin kärrystä maahan ja juoksehdin aiwan päällekkäwän miehen luo; hän ei näkynyt ollenkaan huomawan minun liikettäni, niin oliwat hänen filmänsä kiintyneet sorrettuun!

„Dlettehan aiwan wääräsä, ystäwäni! Pois seiwäs!" äyhkäisin hänelle, kun ma pääsin lähelle.

„Mitä sinun meidän riitoihimme tulee voisto!" karjasi tuo raiwostunut mies minulle ja samassa kääntyi hän minuun päin oikaisten seipäänsä minua lyödäkseen! Kylmä wiima käwi ruumiini läwitse, sillä tnnnustaa tähtyy, ett'en ainakaan kowin monta iskuä olisi woinut wäistää. Mutta juuri kun seipään isku oli päälleni putoamaisillansa, käytti toinen mies tilaisuutta hyväksensä ja hyökkäsi takaapäin seiwäsmieheen käsiä; hirmutnen temmellys näkyi alkawan. Mutta minä menin

toiselle avuksi ja rupeSIMME yhdessä wääntämään häneltä seiwästä pois. Hän koki puolustaa kaikin voimin ja tarwain tuota mielestänsä hänelle niin tarpeellista lempi=asettansa: hän puri kuin koira samassa seipäässä olewia käsiämme, kun waan sai, hän potki kuin hewonen, mihin waan woi ja wäliin hän pukkasi kuin jäävä, kun waan satuimme rehkiessämme häntä niin liki tulemaan, että hän ulottui; lyömään ei hän joutanut, sillä hän tarwitfi molemmin käsin pitää seipäästä kiini, jos hänen oli mieli jonkunkaan aikaa säilyttää omistusoikeutensa siihen. Mutta jos kuinkaakin ritarillisesti hän koetti tuota seiwästään puolustaa, kallistui kumminkin woitto meidän puolellemme, sillä: „tyllähän kaffi yhden woittaa.“ Me wäänsimme, kun wäänsimmekin, seipään pois hänen käjistänsä, mutta tunnustaa täytyy että wanffa hän oli kuin karhu ja wihainen kuin saakeli. Kun hän joutui aseettomaksi, seisoi hän läähöttäen kappaleen matkan päässä meistä, eikä woinut saanaakaan suustansa päästää hengestyksensä tähden, niin perin pohjainen oli ollut tuo seipään puolustus. Hän seisoi ja katsoa tuijotti kiiluwini silmin wuoroon minua ja taistelutoveriani.

„Älkää huoliko, sen kappaleet, tapaanhän minä teidät toisen kerran, jos en muualla, niin markkinoilla“, sanoi hän kun viimeinkin woi puhua.

„Mitähän toki teetkään, onpa lafi maasja“, sanoi towerini.

„Wähän minä teidän laistanne; minäpä en pidäkään wieraitamiehiä muassani kostaessani“, sanoi mies uhkaawasti.

„Olethan kowin jumalaton ja tunnotoin! Mistä sinulla semmoinen lafi on, että saat syöttää ja poljettaa eläimilläfi toisten ihmisten kylwöjä ja, mikä wielä kummempi, kändä aseitten kanssa päälle, kun niitä siivosti sieltä pois ohjataan? Kaitfi tuo olisi jo kowan sakon alaista“, sanoin hänelle vähän närkästyffisäni häwyttömän käntöksensä wuoksi.

„Sakottakaa jos waan woitte.“

„Mitj'emme voi?

„Eipä ole wieraita miehiä.“

„Mitäs minä ja tuo poika olemme?“

„Tefö wieraita miehiä! Maankulkiamia roistoja, joita ei kukaan tunne paremmin kuin Jerusalemin suutaria.“

„Mistä finä tiedät, että me juuri niin roistoja olemme?“

„Mitäs ne munta ovat tuntemattomat kulkiat?“

„Se ei ole mikään roiston merkki, sillä kulkea täytyy rehellisemmän ihmisen. Marssi waan tiehesi, minä en lähde, ennenkun sen olet tehnyt, sillä minä en jätä naapuriasi turwatta“, sanoin hänelle.

Wihdoin lähti tuo kostoä pyytävä mies pois wihapäis-
sään, katsellen wäliin jälkeensä wihaisesti ja uhkaawasti.

Kun hän oli mennyt, rupefi tuo wäärnyttä kärsiwä mies pyytämään, että lähtisimme hänen kotiinsa, jotta hän saisi jotenkin palkita muka tehdyn hywytemme häntä kohtaan; mutta kun kulkumme oli aina eteenpäin, emme suostuneet tuohon tarjoukseen, waan lähdimme ajelemaan eteenpäin, sanot-
tuamme hänelle ensin nimemme ja asuinpaikkamme, jos hän muka meitä wasta maailmasja tarwitseji, ja niin mies lähti kottansa ja me ajelemaan.

Kun tulimme pojan kansja kahden kesken, kysyin häneltä: „oletko nähnyt monta tämän kylän ihmistä?“

„Kaksi“.

„Minkälaisilta he näyttiwät mielestäsi?“

„Toinen wäärältä ja toinen oikealta“.

„Woimmeko nyt otaksua, että nuo molemmat miehet kiittäwat Jumalaa hänen hywydestänsä?“

„Ei ainakaan toinen heistä“.

„Mutta sanoithan tuolla mäellä näkewäsi jo hywästi?“

„Sanoin, isä, mutta se oli erehdys; minä näen wielä wähän, hywin wähän“.

„Se on hywä merkki; kun kerran näkee oman näkemät-

tömyntensä, silloin ihminen alkaa nähdä yhä enemmän ja enemmän.”

„Mitä tuo toinen mies oli niin paha ja luuli oikeasja olevansa, vaikka hän oli aivan väärässä?”

„Siksi ett'ei hän näe vielä ollenkaan, vaikka hänellä on suuret filmät päässä kuin suitsirenkaat”.

„Sehän sinä onkin näen mä”.

„Noilla suurilla luonnollisilla filmillensä hän ei näe muuta kuin itsesään oikeaa ja lähimäisensä väärää, vaikka kuinka hänen omat työnsä olisivat väärää ja pahoja. Niin kuin lienet huomannut, on Jumala antanut hänelle wahvat ruumiin woiimat; se on hänen korkein lakinsa, jolla hän luulee woiwansa ylitse käydä maailmallisen lain ja jolla hän luulee woiwansa sortaa lähimmäisensä oikeudet; Jumalan lakia ei hänellä ole ollenkaan, sillä hän on himonsa orjana tuolettanut sen lain, jonka Jumala jo kirjoitti luomisessa ihmisen sydämeen ja sentähden ei hänellä ole enään kymmenen käskyn lakiaakaan”.

Noin haastellen olimme hiljaisesti kulkien menneet hywän matkan eteenpäin. Nyt juuri tuli kakki miestä tiellä wastaffain.

„Hywää päivää, naapuri!” sanoi toinen tullut, „olipa hywä kun ma teidät tapasin. Raja-rajamme peltowainiolla on aivan ummesja; se olisi aikoja sitten ollut aukkaistawa, waan olen wartonut teidän joutoanne; milloin ryhdymme työhön?”

Taaskin seisotimme hevosemme, kuunnellaksemme heitä.

„Minä en rupea luomaan sinun ojiasti; kun et luo niitä, niin ole luomatta”, sanoi tuo puhuteltu.

Wieno puna nousi ensi puhujan kaswoille. Se oli wihastumisen puna tuon häwittömän wastauksen tähden, mutta hän näkyi olevan luontonsa herra, sillä pian katosi tuo wihastumisen puna hänen kaswoistansa ja hän sanoi tynnosti:

„Onhan oja yhtä hyvin teidän kuin meidänkin, sillä peltomme on aivan rajatusten“.

„Oli mitä oli, mutta minä en kaiwa sitä ojaa kynnärääkään“, sanoi toinen itsepintaisesti.

„Molempien meidän peltomme menee pilalle, semmin-kin kun se on molempien yhteinen lasku-oja, jos ei sitä kaiweta“, muistutti waatia.

„Meni mitä meni, mutta minä en kaiwa“.

„Minun täytyy se tehdä yksin; se ei saa olla kaiwamatta, sillä siitä seuraisi iso wahinko meille kummallekin. Mutta kun te olette aina noin uppiniskainen kaitisja yhteisissä töissä ja odotatte, että muut niissä aina tekisivät teidän edestänne teille kuuluvat työt, niin minun täytyy lain kautta haakea oikeuttani“, sanoi waatia ja lähti pois.

„Koeta päälle waan?“ sanoi toinen ja lähti myös pois.

„Minkälaiset nuo miehet olivat mielestäsi?“ kysyin pojalta, tultuamme taas kahden kesken.

„Toinen oikealta toinen väärältä“.

„Minkälaisilta tuntuivat sinusta ne perusteet, joille väärässä olia wastawaitteensa rakensi?“

„Suonoilta, hyvin huonoilta, sillä semmoiset perustelmat: „oli mitä oli“ ja „meni mitä meni“, owat jo aikoja tuntuneet mielestäni paikkansa pitämättömiltä“.

„Niinhän se on: olemme wasta neljä henkeä tawanneet tämän kylän asukkaista ja kaksi heistä on ollut nähtävästi väärässä! Tuollakin miehellä oli ilkiwaltainen omantahdon laki suurimpana lakina.“

Kylä lähenei nyt lähenemistään, sillä nuo kohtaukset, joissa olimme olleet läsnä, olivat tapahtuneet kylän takalolla olevien talojen tienoilla. Jota lähemmäksi tulimme itse kylää sitä wilkkaammasi tuli liike ja ihmisiä tuli ja meni siwutsemme, mutta meillä ei heidän kanssaan ollut mitään tutustumista, sillä he eivät näyttäneet olewan misjään tekemisessä toistensa kanssa.

Nyt juuri tulimme kylän halki juoksevan joen yli viepään lauttauspaikkaan. Suureksi ihmeekseni havaitsin, että lauttamiehenä oli tuo entinen hyvä tuttumme, äsköinen — seiväsmies! Hän katsele meitä tuimasti, eikä näyttänyt pitävän ylipäästyämme mitään lukua. Ahteella seisoi paalu, jonka otsaan oli lasin taakse, katoksen alle naulattu kuvernöörin vahvistama lauttaustaksa. Kävelin sen luo ja luin siitä kaikki matkustajien lauttaustaksat ja muut säännöt. Sen tehtyäni käännyn lauttaajan puoleen ja kysyin, jos pääsemme yli. Mies ei puhunut eikä vastannut mitään, mutta hän rupeesi heti laittamaan lauttaansa reilaan ja me ajoimme hevosemme kärryineen lautalle, ja niin aloimme hinata toiselle puolen jokea. Koko ylimenon ajalla ei lauttamies päästännyt suustaan yhtäkään sanaa ja mykkänä kuin kiwi otti hän toisella puolen jokea vastaan hänelle tulevat lauttausrahat! Nähtävästi hän oli pahalla tuulella siitä, kun tuo seiväs tuli häneltä tuolla takalolla äskän niin väärällä vuorolla riistettyksi, ett'ei se ennättänyt toimittaa hänelle uskottua ja haltiansa niin mieluisia ammattiansa! Hän olisi kenties miellessensä minulle nyt jo kostonut tuon äsköisen uhkauksensa, mutta se ei käynyt laatuun, sillä ihmisiä liikkui kaikkialla. Ennen kaikkea olisi hän tietysti kieltännyt meitä yli viemästä, mutta tuo patjas pahuus tuossa, jolla oli laki otsassa ja joka oli melkein sama jos se olisi naulattu lauttamiehen omaan otsaan, sehän sen teki, ett'ei hän tohtinut estellä yli viemästä, jos kohtakaan ei tuo taksa woinut estää häntä ynsyittänsä osoittamasta; hän tunsi siis tuon otsaan naulatun säännön kautta hiukan lakiansa ja welvollisuutkinsa, — hyväpä sekin, mutta eipä olisi ollut mielestäni missikään haitaksi jos hän olisi tuntenut molempia vähän enemmänkin.

Pitäjään pappila oli toisella puolen jokea, korkealla törmällä aiwan jokirannalla. Tuuhetta puisto ympäröitsi pappilan kahdelta taholta, jonkatähden pappila kauniine maalattuine

huoneineen näytti tuon puiston läpi pilkistellesjään hywin kauniilta.

„Voi kuinka tuo pappila on kaunis, kun sen ympärillä on tuo puisto! Miksi ei kaikkien talojen ympärillä ole samantlaiset puistot?“ huudahti poika.

„Siksi ei kuin muiden talojen omistajien näöissä on jotakin wifaa.“

„Luulisipa tuon nyt jofeankin näkewän, että tuonlaiset puistot owat kauniita“, intti poika.

„Niin sen outo luulisi, mutta niin se ei ole. Niinkauan kun ihmisellä ei ole oikeuden ja totuuden tuntoa, ei hänellä ole myös kauneuden tunteakaan. Helposti saattaa tapahtua niin, että jonka toinen ihminen pitää kauniina, toinen pitää sen rumana ja inhottavana. Tuossa pappilasissa on monta vuosijataa asunut koulunkäynejä, siwistyneitä perheitä; heissä on kauneuden tunto kehittyneyt ja warttunut polwi polwelta, silti tuo puisto tuossa. Toiset eiwät sitä vastaan näe puistossa muuta kuin raakaa, inhottawaa metsää, joka on kaikin mokomin häwitettävä. Tunnenpa erään tapauksen, joka parhaiten woipi sinulle asian selittää. Eräs herrasmies osti kerran erään talon, rakensi siihen kartanon. Kartanon ympärille ja taloon menewän tien kahden puolen istutti hän kauniin puiston, joka oli koko kylän kaunistus. Niikojä tului ja puuistutukset kaswoiwat ijoiksi, mutta nyt kylän epärehelliset ajukkaat rupefiwät kesäijenä aifana warastelemaan istutetuista koiwuista kylpywitfojen warpuja, ja kaikki puut oliwat kylän poika-wiifarein puukkojurain alaiset. Se kiskoivat koiwuista tuohia, rapasfiwät niistä mahlaa ja muita puita he töskewät puukkojurillaan ja firwesnyrheilläään, joiden wallattomuukfien tähden moni puu kuiwasi. Jos heitä joku wäjä wäjäwäkiempi meni häätämään tuosta epärehellisestä työstänsä, haukkua tirskuiwat he vastaan ja käwiwätpä päällekin, kun waan tohteiwat. Mutta kun heitä joku wälewämpi meni häätämään,

fiitivät he kohta käpälämäkeen ja pian ei heitä nähynyt koko auktiolla yhtäkään jalmaa. Jonkun ajan kuluttua muutti tuon talon omistaja toiseen pitäjäänsä ja talo joutui puu-istutukseineen toisen omistajan haltuun ja ensimmäiseksi työksensä hakkautti hän kumoon kaikki puu-istutukset! „Mmännätkö nyt, minkätähden kaikilla taloilla ei ole puistoa?“

„Mmännän: heidän näönsään on iso, kowain iso wika.“

„Niwan niin. Mitä edellisessä kertomuksessa kauneuden tunto oli rakentanut, sen raaka sikeus häwitte. — Mutta sanopas minulle: miten tähän olisit ajatellut, jos eilen olisit nähnyt tämän puiston?“

„Suultavasti olisin ajatellut: kumma kuin noin liki taloa annetaan metsän olla.“

Tuo keskustelumme tapahtui hevosta aisoihin pannes-
jamme lauttauspaikan rannalla ja muita kapineitamme järjestellessä.“

Kun tulimme pappilan kartanon kohdalle, havaitsin että kartanolla oli paljon ihmisiä ja hevosia. Tavattoman vilkas liike näytti olevan ihmisten kesken. He olivat kokouneet ryhmiin, joissa näyttiin kiiwaasti keskusteltavan ja kaikista näkyi, että mielet olivat kiihoituksissa. Suuri kun mieleni oli uteliaimmallaan tietämään mitä tuolla kartanolla on tekeillä, meni sivutsemme eräs mies, joka myös näytti rientävän pappilaa kohden aika wauhtia.

„Mikä kokous pappilasissa?“ kysyin tulialta.

„Kuntakokous.“

„Mitä asioita on kokouksen käsiteltäwinä?“

„Kansakoulun perustaminen“, sanoi mies ja kiirehti kartanolle päätäntään kääntämättä.

„Ajetaan mekin kartanolle, päästetään hevonen ja mennään sitte kuntakokousta kuuntelemaan, ehkä sielläkin opimme jotain näkemään ja tuntemaan“, sanoin pojalle.

„Tehdään niin.“

„Roeta nyt siellä tarkata näköäsi, että tulisit aina enemmän ja enemmän näkemämpi, sillä luulenpa että tuolla kokouksessa ei siihen tilaisuutta puutu, sillä tietysti siellä ilmestyy monenkaltaisia mielipiteitä. Muutoin luulen tuon tarkastamisen tulewan suorastaan sinulle joksikin hyödyksi, sillä luulenpa siellä meille awaantuvan uusia näkö-aloja tuon kokouksen jälkeen, jotka ehkä antawat aihetta keskustelumme jatkamaan“, esittelin pojalle.

„Kyllä koen katsoa ja kuunnella.“

Niinkuin olimme aikoneet, teimme myös: ajoimme hevosemme kartanoon, riisuimme sen ja lähdimme syömään. Itse menimme jo warafilta kokoushuoneeseen ja walitsimme siamme johonki nurkkaan, josta helposti saattoi kaikki nähdä ja kuulla.

Rauan ei tarvinnut wartoa, ennenkun huoneeseen alkoi keräntyä väkeä. Tuo äsköinen tuttumme — seisäsitäritin tuli kiiluwin silmin kokoukseen, nyrkit ja hampaat yhteen puristettuina, samoin tuo wastahakoinen rajaojan kaiwajakin; he meniwät kiihkeän näköisinä siihen joukkoon, joka oli toiselle puolelle huonetta kokoontunut eri ryhmäksi ja jossa näyttiin kiihkeästi mutta hiljaa keskusteltawan. Hiljaisena ja ujoina tulivat järempää kokoushuoneeseen sekä lauttamiehen seipäältä hätyytetty mies, että hän, joka oli rajanaapurisinaan tawannut niin wastahakoisen raja-ojan kaiwajan. He istuivat hiljaisina penkeillä harvaksen istuwien ja mietteisinsä waipuneiden näköisien miesten keskelle; seipäällä uhattu mies kumartui heti istumaan päästyänsä, ja otti laattialta saapiwilla olewan pienen kuusen oksan, jota hän alakuloisen näköisenä pyöriteli sinne tänne.

Wäkeä karttui aina enemmän ja enemmän ja pian oli kokoushuone aivan täynnä.

„Onko teidän kokouksessanne aina näin paljon väkeä?“ kysyin eräältä mieheltä, joka siioittui aivan meidän viereemme.

„Ei niitä ole muulloin monta miestäkään“, vastasi kysyjä.

„Mitäs kumma tänne nyt on näin paljon väkeä tuonut?“

„Kansakoulu-asia“.

„Joko teillä on kansakoulu olemassa?“

„Ei; nythän tulee kysymys sen perustamisesta“.

„Vai niin! Puoltamaanko wai wastustamaan kansakoulua on näin lukuisasti paikalle saavuttu?“ kysyi taas.

„Wastustamaan; piruko vielä tuon maajan niskoilleen ottaa“, sanoi mies yrmeästi ja lähti pois, ensin tuikeasti katsoen minua silmiin; näyttipä siltä kun hän pelkäsi, ett'en ole oikein yksimielinen hänen kanssaan kansakoulu-asiasja.

Ja tosiaankin, kun loin yleisen filmänksen kokoukseen tulleisin, huomasin aiwan pian, että kansakoulua oli todellakin tultu wastustamaan. Sillä enin oja sinne saapuneista oli nähtävästi jo tullessaan itsensä warustanut wastustuskuntoon. Heillä oli pitkäksi wenyneet, murrollaan olewat ja wihaisen näköiset kaswot, jonkun nyrkit oliwat puristetut kokaan ja tuota kiihkeästä, waikka hiljaisesta keskustelusta hawaitsin selwästi, että heidän mielensä oli kiihoituffisja jotain vastaan. Että he oliwat yksimieliset jossain periaatteessa, näkyi aiwan helposti siitä, kun he oliwat kokaontuneet ijoiksi, tiheäksi ryhmäksi, jota joukon keskellä olewa eräs mies johdi hiljaisella puheella, johon kuuliain hiljainen suostumus-murahteleminen tawasta yhdistyi. Tuohon ryhmään oli myös yhtynyt joukko pitkäjässä asuwia uskonnon kiwastelioita, jotka aiwan helposti woi tuntea osaksi heidän muista eroawain waatepartensa wuoksi. osaksi heidän oudosta terwehdystawastansa.

Silmäilin muitakin huoneessa olioita. Ei mitään kiihkoa, ei mitään salawehkeitä, ei mitään kuiskutuffisja, eikä enakkoneuwottelemisja näkynyt noiden hiljaisina penkeillä isturwien miesten wälillä olewan; tyyni rauha näkyi waan heissä

wallitsewan, lieneekö se ollut hyvän omantunnon synnyttämä vai tuntuiko tämä hetki heistä siltä kuin „ilta ennen tap-piota“?

Samassa paikassa istui äsken seipäällä ahdattu mieskin, pyörittäen äsöistä havun lehvää sormiensa välissä.

„Oletteko kansakoulun suosia?“ kysyi hiljaa eräästä lähelläni istuvasta miehestä, joka hiljaisuudessa tarkasteli kouluun tulleita.

„Olen“, sanoi mies lyhyesti ja ikäänkuin surumielisesti. Koko ajan vieressäni istuessaan oli hän pyöritellyt tulitikun kokoista pärentikkua hammastensa ja huuliensa välissä. Hän ei laannut nytkään sitä pyörittelemästä, eikä luonot filmiäänkään pois tarkastelemisestaan minun tuota kysyessäni; luultavasti armosteli hän siinä puolueitten voimaa.

„Saatammehan sitten vapaasti haastella“, sanoin hänelle.

„Saatamme, puhukaa vaan vapaasti“.

„Mitä joukko tuo on, joka noin kiihkeästi tuolla keskustelelee erillään muista?“

„Se on kansakoulua vastustava ryhmä; he ovat kaikin kokoontuneet, keräämään kaikki valttiinsa yhteen“, sanoi mies ja pyöritteli tikkuansa.

„Niinhän minäkin arvelen, mutta onhan heidän joukkoonsaan jumalisiäkin?“

„On“.

„Kuinka se niin on?“

„Niinpä se on; Kristus ja Belial si sopivat siinä asiassa aivan hyvin yhteen.“

„No, mutta miten se saattaa ollaa mahdollista? Heidänhän, joiden pitäisi olla maailman valkeus, luulisi etukynnessä harrastawan valoa kansalle“.

„Niinhän sen luulisi, mutta niin ei ole. Milloin vaan on joku kysymys kansan valistuksen hyväksi, siinä he kokovat

panna vastaan mikä vaan voivat ja silloin he sopivat warjin hyvästi yhteen kaikkein jumalattomimpainkin kansja, waikkeiwät he muulloin paljon seurustele heiltä luultuin maailman lasten kansja.“

„Wai niin! Sepä on ikävä kristillisyyden merkki. Mutta luuletteko woittawanne kansakoulun?“

„Se on mahdoton, kun nuo wastustajat ovat niin tarfoin warustaneet itsensä tänne.“

„Mitä toivoa teille tappionne jälkeen jääpi?“

„Ei muuta kuin kärsiminen ja uudestaan yrittäminen.“

„Mistä mielestä kokouksen esimies on, pitääkö hän paikkansa?“

„Hän on mies, joka ei wyöry eikä murene. Hän on harras kansakoulun ystävä, eikä liisi siitä, waikka vielä mitäkin tulisi. Useat kerrat ovat wastustajat koettaneet tehdä hänestä keppihewostansa ja saada hänet pois tieltään, mutta aina ovat he saaneet pitkän nokan.“

Nyt juuri tuli esimies kuulutus kädessä ja kokous alkoi. Ennen kansakoulukyömystä oli käsitettävänä joitakuita muita asioita, joita keskustellessa jo usein ilmestyi tarpeetonta kiukua ja ätkää.

Kirkkoherra tuli nyt kokoushuoneeseen.

Esimies luki kuulutuksesta asian ja niin oli tuo mieltä jännittävä kansakoulukyömyys kaikkine kiihkoineen astunut esille. Pitimmässä puheessa selitti puheenjohtaja, kuinka tärkeä olisi, että kansakoulu pantaisiin toimeen, kuinka kristillisen yhteiskunnan welvollisuus on katsoa, että nousewa kansa saa opetusta, josta me olemme tilinalaiset sekä Jumalan että ihmisten edessä. Hän selitti kuinka oppimaton ihminen on sokea, niin ett'ei hän tiedä eikä tunne welvollisuuttiansa Jumalaa, isänmaata eikä lähimmäistään kohtaan, eikä myöskään niitä oikeuksia, joita hän on oikeutettu kansalaisena yhteiskunnalta saamaan. Hän pyysi että kokous pysyisi rauhallisena, jos

kohtakin mielipiteet eroaisivat ja ettei yhteen ääneen melutasi, mutta että yksi puhui vaan kerrallansa.

Katsoin seipäällä uhattua miestä, hän ei enään pyörittänyt havun lehvää eikä wieresjäni istuwantaan pärentiffu enään pyörinyt.

Monta kertaa jo esimiehen puhuesja ruwettiin huutamalla pauhaamaan, mutta hänen luja kieltonsa heidät kumminkin hetkeksi ajetti.

Kun puheenjohtaja lopetti puheensa, nousi kokouksesja semmoinen huuto ja meteli, ett'ei hän woinut sitä enään hillitä. Jokaisella koulun wastustajalla oli nyt jotain hywin tähellistä sanottawaa tuota tapoja turmelewaä kansakoulua vastaan. „Meillä on jo oppia liiakfifin“, ärjyiwät he. „Meillä on jo liiakfifin laiskoja herrarottia elätettäwinä, emme tarwitse heitä enään lisää. Kuka sitten työtä tekee, kun kaikki laiskoiffi ja herwoiffi tulewat? Kyllä niitä on narreja ja roistoja jo kylästä, waikei niitä koulusfakaan opeteta“, ja monta muuta semmoista kuului pauhun seasta.

Seipäällä uhattu mies koetti lämpymästi puoltaa kansakoulua, raja-ajan kairwamista pyytävä samoin, turhaan, melu ja raa'at haukkuma- ja herjaus-sanat keskeyttiwät heidät. Havun lehwä ja pärentiffu putosiwat lattialle; niiden omistajat olivat menettäneet toiwonsa — kansakoulun saamisesta.

Seiwäsritari otti nyt puheenwuoroa ja wastustajajoukko waikeni niinkuin muuri, sillä he tiesiwät että mitä hän sanoo, se on niinkuin taiwaasta pudonnut.

Hän selitti, ett'ei vielä koskaan koulunkäynyt herra ole kylmään metsään taloa tehnyt, waan koulun käymättömät owat monasti sen tehneet ja ett'ei sen surkeampaa eikä kansan turmelewampaa, laiskuuteen, narreuteen ja jumalattomuuteen saatawampaa hanketta ole koskaan ennen kunnassa ollut, kuin tuo mokoma kansakouluhanke on!

Esimies huomautti, että jos ei hän ja muut koulun

wastustajat opin hyödyistä mitään tietäisi, niin kansakoulu olisi jo senkintähden tarpeellinen, kun yleinen asevelvollisuus tulee toimeen pantawaksi ja kansakoulun oppikurssin läpi käyneet pääsevät yhden vuoden vähemmällä palvelusvuodella kuin käymättömät.

„Paljon parempi on että pojat owat enemmän aikaa sotamiehinä, kuin että he olisivat kansakoulussa, kaikkea pahaa oppimassa“, sanoi tuo mielestänsä liiakki oppinut wastustajain johtaja ja edustaja! (Suostumushuutoja).

Kirkkoherra pyysi nyt puheenwuoroa, mutta koulun wastustajain edustaja rupesti tiuskumaan, ett'ei kirkkoherran tarmitse puuttua eikä sekauta heidän asioihinsa ja että hänen piti olla hiljaa. Esimiehen täntyi kaikella kunnallislain antaruudella säilyttää kirkkoherran puhewaltaa, jonka hän viimein saikin.

Kirkkoherra nousi seisomaan ja piti lämpymän puheen koulun puollustukseksi, jossa puheessa hän selitti, kuinka pimeys ja tietämättömyys wajottaa ihmisen raakuuteen ja että raakuudesta syntyy orjuus, joka taas synnyttää tiranniisuuden. Hän selitti kuinka ihminen jo luomisessa luotiin oppiwaiseksi ja oppia tarwitsewaiseksi koko elämänsä ajaksi ja wertaili ihmisten keskinäistä suhdetta oppineena ja oppimatonna. Hän puhui kokemuksestaan, kuinka ison wälin hän on huomannut rippikouluunkin tullessa niiden wälillä, jotka owat kansakoulussa olleet ja niiden, jotka eiwät ole olleet. Edelliset tietävät toki jotain Jumalastakin ja hänen pyhästä sanastansa ja antawat tarkkoja wastauksia uskonnollisiin kysymyksiin, jota vastaan jälkimäiset owat kuin puusta pudonneita.

Kun kirkkoherra lopetti puheensa, ärjäsi tuo mahtawa puolueen johtaja: „Tuo saarna nyt ei maksanut mitään, siitä ei walistunut kukaan. Meillä on jo oppia liiakskin. Eikä missään koulussa ole yhtään arttikuulusta, jossa oikeita tapoja ihmisiin istutettaisiin, sillä kaikki koulun arttikuulukset

(mitä hän lienee noilla „arttikuulufillaan“ tarkoittanut, koulujen luoffia, lufutunteja, oppiaineita wai mitä, on minulle ja kufaties muillekin tuntematoin asia) tarkoittawat laiskuuden oppia, joka ei kelpaa mihinkään. Herroista ei ole muuta hyötystä, kun että he kasmattawat isoä watsjaa ja fitte kun sen saawat, owat he tiellä itsellensä ja muille. He eiwät muuta katso kuin että saisiwat waan watsansa täytettä ja owat fitter walmiit katso- maan muita ihmisiä yllön“. Ja hän nousi oikein seisolleen mittailemaan kuinka isoä watsjoja herrat kasmattawat.

Se oli mieluinen puhe wastustaja-joukolle. Suostu- mushuutoja kuului ja he oikein ilosta hykerteliwät käsiänsä. Erittäinki se seikka näytti heitä hywin miellyttävän kun hei- dän johtajansa on oppimatonnakin niin oppinut, että tiefi „arttikuulufjetkin“. Eräs wastustaja, jolla ei ollut ääntöwal- taa, oli heistä taaempänä josta hän kuunteli ja katsoi was- tustajain wehkeitä ja mielilauseita, juu törhöllään: ho, ho ho, ho, hooo! nauraa hohotti hän aina, kun heidän puheensa ja käntöksensä tuliwat raaimmilleen.

„Kyllähän se kuuluu kaifista teidän puheistanne, että liiakfi teillä on oppia“, sanoi kirkkoherra hiljaa ja huokasi; luultawasti tunsi hän sillä hetkellä kipeästi sydämessään, kuin- ka paljon kansa vielä enemmältä osalta tarwitseifi waloa, ol- lakseen ihmisenä.

Nyt ei enään koetettukaan kumota koulun wastustajain perusaatetta, sillä kokemus oli jo opettanut, että se oli turhaa työ- tä. Sillä niinkauan kuin ihminen on niin alhaisella kannalla ett'ei hän oikeutta wääryydestä, totuutta walheesta eroita, eikä tunne paremman elämän tarwettakaan, niinkauwan on mahdoton häntä saada perääntymään wääristä mielipiteistänsä. Tästä ei ole vielä millään järjellisellä puheella fiaa, ja heidän kanssaan juuri toteentuu tuo wanha sananlasku: „yffi tyhmä wastaa yhdeksän wiifasta.“

Kokous oli nyt tuon oiwallisen koulun wastustuspuheen

tähden tullut niin meteliseksi, että oli mahdoton enään mitään järjellistä toimeen saada. Jotain koulun vastustaja koki nyt oikein tulvalta syytää mielilauseitaan koulua, koulun suosioita, kirkkoherraa ja esimiestä vastaan. Esimies teki huutamalla ääntö-esityksen ja ilmoitti että äänestys aljetaan. Vastustajat vaihenivat heti, sillä he pitivät warmana asiana sen, että he äänestysessä voittavat. Koulun puolesta äänestäjissä ei ollut yhtään, joka olisi kuulunut mihinkään uskonlahtoon, vaan he olivat kaikki niin kutsutuita „suruttomia“! Kummallista!!

Kun äänestys oli päätynyt, julisti esimies, että koulun vastustajat olivat voittaneet noin kolmannen osan äänivoitolla, joka tieto näytti tuovan erinomaisen tyytyväisyyden kokouksen enemmistöön.

Esimies kirjoitti itse pöytäkirjan. Kun hän luki sen tarkastettavaksi, nousi taas aika meteli kokouksessa, sillä hän oli pöytäkirjaan ottanut kokouksen enemmistön perusaatteita. Koulun vastustajat kääreentyivät esimiehen ympärille ja rupeivat äyvästämään: „noita lauseita ei saa ottaa pöytäkirjaan; ei niitä ole lausuttu koulua vastustaessa; meitä häväistään hallituksen edessä“, ja monta muuta semmoista huusivat he ja vaativat nyrkki kovuudella, että heidän koulun vastustusperusaatteenja pyyhittäisiin pöytäkirjasto pois.

Esimies sanoi: „Minkä minä kirjoitin, sen minä kirjoitin. Entä minä ymmärrä misä muussa taroituksessa te olisitte noita raakoja mielipiteitänne lausuneet kuin juuri kansakoulua vastustaessanne; ja mitä parempia teidän tarvitsee olla hallituksen edessäkään, kun te olette yhteiskunnallisissa oloissamme. Se mikä on kerran kirjoitettu, sen täytyy pysyä, sillä ne lauseet, joita te pois tahtoissitte pöytäkirjasta, ovat juuri teidän omia lauseitanne, jotka rupeavat nyt jo teitä itseännekin kammottamaan, jonkatähden tahtoissitte ne tehdyiksi hyvin siviiliksi, että itse saisitte näyttäntä hurskaina, ulkoisellatun tekofuorennen alla“.

Koulun puoltajat tekivät vastalauseensa päätöstä vastaan ja esimies merkitsi sen pöytäkirjaan; he ilmoittivat myös valittavansa ja vaativat otteen kokouksen päätöksestä.

Koulun vastustajat rupešivat uhkaamaan esimiestä: he aikoiivat häneltä ottaa viran, kunnian ja „pämmän“ pois, tuon kauhean rikoksen tähden muka, kun ei hän ruvennut pöytäkirjaa sokkemaan heidän mieltensä mukaiseksi! He eivät kirjoittaneet pöytäkirjan alle, mutta koulun ystävät tekivät sen, waikka se oli heille tappopäätös ja waikk’ei heille enään jäänyt muuta toivoa jällelle kuin wetoaminen hallituksen kansan parasta katsomaan tahtoon.

Kokous hajosi nyt ja merkkillistä oli, että koulun vastustajat lähtivät kokouksesta pois paljon pahemmalla omalla tunnolla kuin koulun puoltajat, waikka he saivat niin tuntuwan tappion.

Meidän matkamme määrä oli mennä aina eteenpäin; siis sanottuani jäähyväiset tuolle kokouksessa olleelle puheterilleni, lähdimme pojan kanssa matkalle, jolla wiivyimme useampia wiikkoja.

Kun tulimme kahden kesken taipaleelle, waiwui minä sywiin ajatuksiini niistä kaikista mitä olin nähnyt ja kuullut eikä poika hennonnut häiritä minua. Silloin tulin ajatelleeksi, kuinka suurin osa kansasta makaa vielä pitkää kansallisuunta ja kuinka he vastustawat omaa hyväänsä. Ajattelin, kuinka he owat valmiit huutamaan, että heille tehdään wääräyhtää, jota he saawat kärsiä — joka luulo heillä lienee wälistä oikeutettua, mutta usein tietämättömyydestä syntynyttä epäluuloa. Waan kun heille tarjotaan tilaisuutta tulla tuntemaan lakinsa ja oikeutensa, että woisiwat puollustaa niiden turwisja itseänsä ja että he tulisiwat tietämään mitä he owat welkapäät yhteiskunnalle ja yksityisille, niin silloin he nousawat raiwoon omaa hyväänsä vastaan, silloin he työntäwät pois tyköänsä kaikki mahdolliset keinot heidän oman itsensä

auttamiseksi, silloin he rupeavat vihaamaan niitä, jotka heille sydämeistensä hyvää suovat ja tekivät työtä väsymättä heidän edukseen, heidän kohottamiseksi — ihmisiksi. Silloin ajattelin minä: mikä lienee neuvona, että kansa tulisi tuntemaan — puutoksensa, että hänen nälkänsä kaikki wika loppuisi? Jos kuinkakin olisin hyviä vastauksia noille kysymyksille hakenut, en kuitenkaan muuta saanut kuin: „tee työtä ja färji.“ Niin, niin, ajattelin silloin: isänmaan ystävien tulee tehdä työtä, näihin aikoihin ja wastuksiin katjomaan, tehdä työtä nyrkumatta, väsymättä, tehdä työtä silloinkin kuin pikkanauru, ylenkatse, parjaus, wiha ja waino ovat palkkana, tehdä semmoista työtä, jota tuon työn wastustajat ymmärtävät ja käsitteävät, sillä he ovat vielä niinkuin pikkulapset, jonkatähden heille pitää antaa pikkulapsen ruokaakin. Tuota työtä pitää tehdä warowasti; heille ei saa sanoa: te olette ymmärtämättömiä, sillä he eivät usko koska he pitävät itsensä hywin wiisaina. Heille ei saa sanoa, että te olette wäärässä, sillä eivät he sitäkään usko, sillä sen minkä he kerran ovat käsitäneet, pitävät he ainoana oikeana. Mutta tuopa ei tapahdu, jos ei tunkeu itse kansan keskeen, jos ei opi tuntemaan heidän tapojansa ja elämänsä laatua, jos ei koe auttaa heidän puutoksiansa ja saattaa heitä oikeuteensa. Kun tuo on tapahtunut, sopii isänmaan ystävä ruweta kenties päivän waloon kaimelamaan kaikki puutokset ja epäkohdat ja ankarasti moittimaan wäärnyyttä. Ja kussa tietämättömyys ja siitä seuraawa typeruus paisuu niin isoksi mielesjään että se uhkaa kansalliseksi ja yhteiskunnalliseksi eduille tulla waaralliseksi, jina täytyy ottaa lujalle ja peruskellisesti kumata ja paljastaa heidän huonolla pohjalla olevat asiansa, että he nähden näkisiwät ja kuullen kuulisiwät asiansa olewan wäärän ja sitenkin oppisiwät jotain ymmärtämään, jotain käsitteämään ja pitämään silmänä auki.

Roita minä mietin ja ajattelin, ja kenties olisi sywem-

pitin suru saanut wallan minussa, mutta tuon kolmannen osan äänestäminen kansakoulun puolella tuolla kokouksessa oli suurena lohdutuksenani ja poisti kolmannen osan surustani.

„Jopa se oli riittävä kokous!“ sanoi poika yhtiä, kun näki että minä rupefin huomaamaan itsestäni ulkona olevia esineitä.

„Niin se oli“, sanoin.

„Minä olen nähnyt paljon tällä matkalla, waik'ei tämä ole ollut tämän pitempi.“

„Suultawasti nyt olet tullut wakuutetuksi siinä aamulijessa mielipiteesjasi, että kaikki ihmiset rakastawat toisiansa sillä rakkaudella, jolla Jumala on heitä rakastanut?“

„Ei niin. Olen ihmisistä saanut aivan päinvastaisen käsityksen.“

„Minkälaisen?“

„Että suuri osa heistä wihaawat toisiansa, siihen siaan kuin heidän pitäisi rakastaa; mutta miksi he niin tekewät, sitä en ymmärrä.“

„He eiwät tunne vielä Jumalan rakkautta, sen tähden eiwät he woi rakastaa lähimmäistänjälkään.“

„Miksi tuo kokous oli noin riittävä?“

„Siksi että siinä taisteli walkeus pimeyttä ja totuus walhetta vastaan.“

„Miksi kansakoulua niin kowin kiwaasti ja häwyttömästi wastustettiin? Oppihan olisi kaikille ihmisille tarpeellinen.“

„Sentähden kuin heidän näösfänjä on vielä kowin paljon wifaa.“

„Ja noita wastustajia oli niin paljon!“

„Kaksi kolmiaosaa.“

„Se on surullista.“

„Se on tosi, että asia on surullista laatua, mutta niin se kumminkin on. Siitä selwästi näkyy, että suuri on vielä pimeyden walta; suuri on vielä se työ-ala, joka jokaisella

ifänmaan ystävällä on tehtävänä ja suuri on se voitto, jos he Herran voittavat totuuden, voiton."

"Eikö voisi mitenkään saada niin, että yksikään kansakoulu olisi josta pitäjäänsä?"

"Ei sitä vielä tähän asti ole saatu. Muutoin ei asia voi semmoisiksi tulla, kuin saamalla asetukset, joka niin määräisi. Asia onkin ollut esillä valtiopäivilläkin, mutta se ei ole mennyt läpi."

"Mitkähän fiinä on ollut syynä?"

"Suultavasti, etteivät päädyt ole katsoneet asiaa niin tärkeäksi, kuin monikin sen katsoo. He kammonewat myös kaikkea papollista, jonka he luulewat vaikuttavan vahingollisesti kansaan, vaikka ennestäänkin niitä löytyy, esimerkiksi luteriliseen oppimiseen ja rippikoulun käymiseen pakot, eikä suinkaan niistä ole havaittu mitään vahinkoa olevan."

"Mitki joillakin kansakoulun vastustajilla oli niin outo puku, jommoista en ennen ole nähnyt?"

"Muutamia ihmisiä ovat asian käsittäneet siltä kannalta uskon asioissa, että heidän on vaatteensa muuttaminen sen laiseksi, että he hyvin jyrkästi ja silmänpistävästi eroaisivat muista ihmisistä, jos heidän on mieli taiwaasen päästä; siitä ajatustavasta tuokin sinun mielestäsi niin outo puku on syntynyt."

"Muttaako tuo pu'un muuttaminen sitten ihmisen autuaaksi tulemisessa?"

"Ei, sillä Jumala katsoo sydämeen, eikä vaatteisiin."

"Mutta tuleehan ihmisen välttää ylpeyttä?"

"Käitetäin, mutta muista eroamaton vaate itseksellään säätynsä ja arvonsa mukaan ei ole suinkaan mitään ylpeyden merkki. Eikä se ole mitään ansio Jumalan eikä ihmisten edessä, jos ihminen laittaa vaatteensa säädystänsä eroavaksi, olipa se sitten ylemmäs tai alemmas; ilman sitä ihminen saattaa ylpeillä misä pukineessa tahansa."

„Mistähän tuofin luulo on alkunsa saanut?“

„Ihminen on hyvin herkkä taipumaan siihen luuloon, että hänen pitäisi jotain semmoista toimia ja tehdä, johon Jumala mielistyyisi. Raamatussa löytyy paljon esimerkkejä, kuinka Jumala on armahtanut ihmisiä, kun he ovat itsensä nöyryyttäneet hänen edessään. Muistathan piplian historiatasi, miten profeeta Jonan saarnasta Niniven asukkaat kääntyivät ja katuivat pahoja tekojansa säkissä ja tuhassa. Suuri sitä nöyryyttä tarkoittavat ihmiset waatteittensa muuttamisellakin“.

„Historian muistan aiwan hyvin; mutta siltähän se näyttää, että waate auttaa, koska niniveläiset saivat armon, kun he säkissä ja tuhassa katuivat syntejään“.

„Eivät he sentähden armoa saaneet, jos he sillä kerralla pitivät tuhtaista säkkiä yllänsä, waan senwuoksi, kun he nöyryyttivät sydämensä Jumalan edessä, sillä hän katsoo sydämeen, niinkuin äsken jo sanoin. Tuota luuloa oli juutalaisisjakin paljon Wapahtajan aikana fariseuksissa, sillä he myös pitivät muista kansalaisistansa eroavia waatteita, josta Kristus heitä usein nuhteli. Raamattu sanoo: „älkää leikako teidän waatteitanne, waan sydämenne“, osoittaen siten, ett'ei waatteitten, waan sydämen muutos tekee ihmisen otolliseksi Jumalalle. Paawin uskoisissa maissa myös ihmiset kofewat ansaita Jumalan armoa waatteittensa muuttamallaakin, jopa niinkin ankaroilla, että pitävät karwa- ja jouhi-paitaakin paljaan ihonsa päällä“.

„Jouhipaitoja paljaan ihonsa päällä!?“

„Niin mieläpä ruoskiwat itseänsä weriin asti ja kantawat wapa=ehtoisesti raskaita kahleita. Tuossa on heidän mielestänsä kaffi Jumalalle otollista työtä, nimittäin: waatteitten halwentaminen ja lihan eli ruumiin kurittaminen; tuomoiisista alkuperistä lähteneitä lienewät kaffi uskonnollisista syistä tulleet waatteitten muuttamisetkin nyky-aikana. Muu-

toin ei ole tarpeellista sekautta kenenkään waateparteen; ainoastaan ylölsiäntä tulee vastustaa”.

„Oliwatto he uskonnon tähden waatteensa muuttaneet, jotka tuolla kokouksessa oliwat?”

„Tuullakseni oliwat”.

„No, mutta minkätähden hein sotiwat kansan walis-
tusta vastaan, waikka heidän pitäisi edustaa kaikkea hyvää
ja jaloa täällä ja fitten tulewaista elämää?”

„Sentähden kun heidän näösfänsä on jotakin wifaa”.

„Mutta owathan he useinkin hywin kiwaita asiaansa
puollustamaan”.

„Siinäpä se on asia, että he pitävät oman käsitystan-
tansa ainoana oikeana. Muutoin ei ole kiwastelemine mi-
kään oikean merkki. Uskonnon kiwastelijoissa on monta eri
lahkoa, joissa useinkin syntyy esjyttäviä ihmisoppeja, ohjelmia
ajatus- ja käsitystapoja, jotka useinkin ovat tehneet lujinta
wastarintaa ihmiskunnan edistymiselle. Ja jos he oliwivat
kuinkakin riitaisia keskenänsä oppinsa erinkaltaisista kapp-
leista ja tawoista, ovat he siinä kumminkin yksimie-
lisiä, että wihaawat kaikkea maallista oppia ja tieteelli-
syyttä?”

„Sanoitte: lahko, mikä on lahko?”

„Lahkoiksi kutsutaan meillä kaikkia ihmisiä muodostu-
neita ryhmiä eli joukkoja, jotka oppinsa ja käsitystensä kautta
eroawat joko asetuksiin perustetuista yhteiskunnallisista oleista,
taikka jotka uskonnoissa poikkeewat opilla ja elämällä lutheri-
laisesta waltiofirikon opista. Edellisiä sanotaan waltiollisiksi
ja jälkimäisiä uskonnoilliseksi lahkoiksi; edellisiä ei meillä, Ju-
malan kiitos! toki ole”.

„Onko uskonnon lahkoista koskaan mitään hyvää?”

„Kuin ne kumminkin ovat perustetut kristilliselle poh-
jalle, on niistä usein paljonkin hyvää. Sillä waikka muu-
tamissa opinkappaleissa ovat saaneet toisellaisen käsitysten kuin

ewangelislutherilaisen valtiokirjon oppi on, siivoontuu heidän uskonainen elämänsä kuitenkin ja siitakin on jo yhteiskunnallijelle elämälle suuri voitto. Ja vaikka he alussa ovatkin välistä hywinkein väärällä tolalla, tasaantuvat ja lauhkenevat he ensi kiihon ja hourion siivu mentyä ja usein puhdistuu heidän elämänsä puhtaaksi ja hyväksi kristillisyydeksi. Pitkällisen rauhan aikana weltostuu totisinkin kristillisyyys, mutta kun lahkolaisuus rupee liikkumaan, walpastuvat ihmiset tutkimaan omaa tilaansa ja silläkin tavalla on lahkolaisuus hyödyksi; mutta niin kauvan kun lahkolaisuus on lahkolaisuutena, ei voi sitä uskonnon perustukseksi pitää”.

„Mitä on oikea uskonto?”

„Se, joka on perustettu pyhään raamattuun ja joka pitää sen ytimen eli hengen kaikkiensä elämänsä ohjeena ja toivonsa perustukseksi, eikä pyri sitä selittämään, mestaromaan, kääntelemään ja wäntelemään oman pimeän lahkolaismielensä jälkeen.”

„Ovatko uskonto ja tiede yleiseen ristiriidassa?”

„Ei voi kieltää, etteivät ne ole jo ammoisista ajoista olleet toisiansa vastaan, voimatta kumminkaan toisiansa kumota.”

„Miksi tähän se niin on?”

„Harva ihminen on täydellisesti kehittynyt sekä uskonosja että tieteisjä ja semmoista kehittymistä voimme pitää puolinaijena. Siitä aiwan helposti seuraa, että toinen ihminen on enemmän kehittynyt uskonosja, toinen tieteisjä. Kun nyt niin kerran on, pitää kumpikin puolue toistensa käsitystawan tarpeettomana ja omansa semmoisena, johon ei enään mitään lisä tarwita. Semmoisessa puolinaijessa kehitystilassa ollessaan uskonto ei kärsi, että tiede pyrki kaikkialla tutkimaan, käsittämään ja selwille saamaan luonnon salatuita ja suuria ihmeitä, siis Jumalan luomisen wiisautta. Semmoinen uskonto luulee siten ryöstettävän Jumalalta kunnian

ja halwennettawan Hänen suuruuttansa, waikka ihminen senkin kaulta oppii waan enemmän ja enemmän tuntemaan Suojansa ihmeellistä wiisautta ja rakkautta ihmisiin, kunnioittamaan ja rakastamaan Häntä enemmän ja samassa myös lähimmäistään. Kristillisyyhdettä kehittynyt tiede ei taas tyydy mihinkään muuhun, kuin siihen, minkä hän on käsittänyt ja katsoo sentähden ylönn kaikki uskonnolliset pyrinuöt ja harrastukset joutawina ja ahtaina haawefimifina.“

„Mitk' eiwät ne woi toisiansa kumota, waikka owat toisiansa vastaan?“

„Siksi eiwät, kun kumpikin on muuttumaton totuus ja totuutta ei woi mikään kumota.“

„Uskonto wai tiede on enemmän hywää tehnyt ihmiskunnalle?“

„Waikka uskonto ja tiede owat niin kauwan seisonect toisiansa vastaan ja wieläkin seisowat, niin kumpikin on tehnyt paljon hywää ihmiskunnalle, samassa kun ne owat toisiansa auttaneet tuossa suuresa työssä.“

„Kuinka se on ymmärrettävä, että kaikki wastakkain olewaa asiaa saattaa toisiansa auttaa yhdesä ja samassa afiasja?“

„Mitä olisi uskonto ilman tiedettä ja mikä olisi tiede ilman uskonnotta? Mitä olisimat he woineet tehdä ihmiskunnalle yffistänjä, jos eiwät olisi auttaneet toinen toistansa? Jos ihminen olisi kuinkakin tieteellisesti oppinut, mistä saisi hän lohduituksen murheelliselle sydämellensä, raskaalle ja polttawalle omalletunnollensa, kun semmoinen päälle tulee, jos ei olisi kristin-uskoa, joka woipi hänelle sitä tarjota ja antaa? Uskonnotta olewat oppineetkin ihmiset, semmoisen hädän tullessa, lopettawat päivänsä tawallisesti itsemurhalla — raukoilla ei ole mihin he turwaisimat —; se on ijankaikkinen ja ajallinen wahinto. Mutta joka seisoo lujalla uskonnollisella pohjalla, hän ei horju, waikka wielä mitäkin tulisi, waan löytää tur-

wansa uskonossa ja hänen sydämensä nöyrtyy, uskontonsa wahvistuu ja elämänsä parantuu ankarassa murheen pätsin koetuksessa ja niin säilyy hän siunaukseksi ihmiskunnalle.

Suuret ja voimalliset valtakunnat muinoin olivat korkealla sivistyksen kannalla, mutta eivät voineet pystyissä pysyä, kun eivät tunteneet kristin oppia, vaan palvelivat mykkiä epäjumalia, sillä heiltä puuttui wahwin perustus, nimittäin kolmi-yhteisen Jumaluuden turwa. Jos taas katsomme nyky-aikaa, hawaitsemme aiwan pian, että ne kansat ja valtakunnat, jotka kristin uskoa tunnustawat, ovat korkeimmalla tietteittenkin kannalla, jonka wuoksi he ovat etunenässä astumassa ja tietteen walolla ohjaamassa muita pimeydessä waeltawia pakana-kansoja. Tästäkin jo näkyy, että kristin-oppi on tehnyt ihmiskunnalle paljon jo uskonnollistakin hywää, puhumattakaan siitä, mitä se tulewaisessa elämässä voi ihmisille antaa. Wahwana totuutena siis pysyy se, ett'ei mikään ulkonainen oppi, olfoon se kuinka korkea tahansa, ole täydellinen sivistys, jos ei se ole kristillisyyteen perustettu.

Jos taas katselemme asiaa toiselta kannalta, niin täytyy kysyä: „mikä olisi ihmiskunta ja itse uskontokin ilman tiedettä? sillä juuri tiehe on uskonnonkin saattanut siihen walkeuteen, jossa se nykyään on, samoten kun uskontokin on tiedettä edistänyt.“

„Kuinka se on ymmärrettävä?

„Pyhät kirjat, se on: koko pyhä raamatku on käännetty monelle eri kansojen kielille, joka on tapahtunut tieteen eli opin lawulla, sillä oppimaton ihminen ei siihen kykene. Aina jonkun ajan takaa on Jumala herättänyt oppineita miehiä tuntemaan hänen tahtoansa ja nämä owat tehneet uudistuksia ja parannuksia kristin-uskoon sekoitettujen ihmisoppien ja sääntöjen tähden. Harhaantuneessa kristin-opissa, ja niin he owat kohentaneet ja oikealle saattaneet horjuwan kristin-opin. Sinä tunnet osaksi Lutheruksen, koska tiedän että olet lufenut hänen

elämäkertansa. Jos ei hän olisi ollut oppinut mies, ei itänä hän olisi voinut kufistaa paavin valtaa, eikä puhdistaa ihmisopeilla turmeltua uskoa. Oppineista miehistä on myös perustettu kristillisen kirkon hallinto kaitisja kristillisissä maissa; jos sen hoito olisi oppimattomien käsissä, niin menisi se pian mullin mallin, juuri sen vuoksi, kun ei heillä olisi perustettua tietoa misjään. Pian alkaisi silloin ihmisopit ja samassa laholaisuuden sairaudet juurtua kristin-oppiin ja turmella sen puhtauden.

Muutoin jos ei tiedettä olisi, ei meillä olisi järjestettyä waltielaitosta, ei lafia eikä oikeutta, ei rautateitä, laiwakulkua, sananlennättimiä, ei koneita eikä tehtaita, sanalla sanoen ei mitään, waan me olisimme alkuperäisessä tilasamme, niinkuin muutkin willikansat. Mitään kansa kokonaisuudessaan ei ole vielä koskaan kääntynyt totiseen kristillisyhteen, jonka vuoksi pahuus ja wäkiwalta on jäänyt enintä osaa ihmisiä hallitsemaan ja noita hillitseämään ja kurissa pitämään owat lait ja oikeudet sekä niiden oppineet hoitajat, johtajat ja walwojat hywin tarpeelliset. Mutta lafeja hoitamaan ei kykene muut kuin tieteellisesti oppineet miehet. Muutoin woipi ulkonainen oppi ja tiede korjata paljon niitä ihmisiä, jotka eiwät ole tofi kristityitä, waan owat jääneet himojensa waltaan, sillä opin avulla woivat he tulla järfeisopillisesti eroittamaan hyvän pahasta, oikean wäärästä, funniallisen työn wäärästä teosta, ja sen avulla heidän turmeltunut elämänsä parantuu yhteisfunniallisen elämän eduksi."

„Miks'eiwät uskonto ja tiede sitten woi hywäsä sowussa auttaa tuota yhteistä ja suurta tehtäväänsä ihmiskunnan hywäksi?"

„Siihen kysymykseen on jo wastattu silloin kun selitettiin: minfätähden uskonto ja tiede owat ristiriidassa keskenänsä. Kummassakin haarassa enemmän kehkeyneet ihmiset tekewätkin tuota suurta työtä hywäsä sowussa ja tuo työ se on, joka kumpaakin wie enimmäen eteen päin."

„Mitä se arttikuulus on, jota eräs koulun vastustajia niin usein käytti mahti-sananaan?“ kysyi poika, kääntäen siten keskustelun pois entiseltä tolalta.

„Sitä en tiedä. En koskaan ole tieteellisissäkään nimityksissä nähnyt käytettävän semmoista sanaa, ennen vanhaan oli Kreikan maalla Aristoteles niminen viisauts-tieteiliä, jonka nimi vähän viivahuttaa yhdenkaltaiselta tuon hänen mielestään niin mahtavan arttikuulus sanan kanssa, mutta asian luonto jossa hän tuota sanaansa käytti ei osoittanut, että hän olisi Aristotelesta tarkoittanut. Joku aika takaperin, kun suomenkieli oli vielä viljelemätöntä, kutsuttiin asetuksien erinäisiä lukuja: artikkeleiksi, mutta asian luonto ei osoittanut, että hän sitäkään olisi tarkoittanut! Sentähden ajattelen minä, että hän koki hapuroida jotain tiede-sanaa, osoittaksensa siten luultua isoa oppiansa, jota hän sanoi itsellensä liiaksikin olevan — hakeaksensa siten puolueeltansa kunniaa ja luottamusta, sillä hän on sen johtaja“.

Pojan uteliaisuus olisi nousnut hywinkein korkealle, mutta nyt juuri loppui taloton taimal ja kylä tuli, jonkatähden keskustelumme täytyi lopettaa.

Meidän olikin pysähtyminen erääsen saman pitäjään taloon, jossa tuo kuntakoukouskin oli ollut; siihen taloon matkamme tarvoituskin oli.

Minkuin ennen olen maininnut, viivijimme siinä useampia viikkoja ja astamme loppuun ajettuumme, lähdimme paluumatkalle kotiin. Tiellä mennessämme esittelin pojalle, että kävisimme kuntakoukousen esimiehellä, jolta luultavasti saisimme lisätietoja tuosta merkillisestä kuntakoukuksesta. Poika tietysti suostui ehdottomasti esitykseeni ja niin ruvettiin kyselemään hänen asuntoansa ja sen tietoon saatuumme, ajoimme sinne. Kun sinne tulimme, otti hän ystävällisesti meidät vastaan ja kehoitti jäämään yöksi heille. Kun oli jotenkin iltapäivä, suostuin minä esitykseen, senkin tähden, että olisi

ollut paremmin aikaa puhellaksemme asioita. Isäntä toimitti hewojellemme ruokaa ja suojaa ja wei meidät huoneesen, jossa meitä se yönseutu wieraanwaraisesti kestettiin. Isäntä näkyi olewan noita niin kutsutuita sivistyneitä talonpoikia, sillä hänellä oli melkoinen kirjasto ja useat sanomalehdet, ja hänellä oli runsaasti tietoja yhteiskunnallisista ja waltiotaloudellisista asioista. Hän harrasti saada kansallensa waloa, sillä hän käsitti, että kansa vielä enemmältä osalta haparoitsee pimeydessä ja tietämättömyydessä ja että on mahdoton kenenkään päästä oikeuksiinsa, jos ei kansaa itseä saada ensin untemaan kuinka paljoa se vielä on waillassa, jonka tunnon jälkeen sille walo kumminkin kelpaisi.

Puhehtiin ensin niitä ja näitä ja tultiinpa viimein puhelemaan tuosta viimeisestä kuntakokouksestakin.

„Tuolla kokouksesjahanhe käyttiwät itsensä niin häwytömästi teitä kohtaan, että te voisitte saada heidät langetuiksi suuriin salkoihin“, sanoin hänelle.

„Kyllähän se niin olisi, mutta sitä en tee, sillä se on suurin wiisaus kärkeä tyhmiä; tyhmä ihminen ei wiisastu rankaisemalla ja sakottamalla, mutta hänelle pitää toimittaa waloa. Minä annan heidän kirkua ja kienuroida omassa tuhmuudessaan ja tuota tehdesjään he kietowat itsensä yhä lujemmalle oman tuhmuutensa werktoon ja niin he tafertuwat omiin pauloihinsa, joita he owat muille wirittäneet: siinä on heille salkoa kylläkfi“, lausui isäntä jalomielisesti. Wiwahtipa tuo puhe mielestäni siihen jaloimpaan lauseeseen mitä on maailmassa koskaan kuultu nimittäin: „Isä anna heille anteekfi, sillä eiwät he tiedä mitä he tekewät.“ Tuo isännän puhe miellytti minua niin, että olin wähällä tarttua häneen sylkfi kiinni.

„Eikö tuo hywin harmita teitä, kuin kaikenne koette panna liikkeelle, tehdäksenne hywää heille ja he yhtäkaikfi osoitawat kiittämättömyyttä hywyytenne edestä ja wieläpä wainoakin?“ kysyin häneltä.

„Ei yhtään, sillä niin on maailman tapa ollut ja on vielä eteenpäinkin, että he tuolla tavalla ovat palkinneet hyväntekijänsä. Ei mitenkään saa ihminen itsellensä sukkelampaa viha- ja waino-miehiä, kuin tekemällä heille jotakin hyvää, siis heidän wihansa ja wainonsa on päinvastoin iloni ja lohdutukseni, sillä se osottaa, että minäkin olen jo kortta wetänyt isänmaan yhteiseen pesään, kansan eduksi“, lausui isäntäni, nähtävästi liikutettuna.

Kertoelmassani olen unohtanut mainita, että olimme olleet yötä tuossa talossa ja että viimeiset puheemme olivat eiseen jälkeen.

Kun ei meillä ollut enään mitään tekemistä talossa ja kun aamu oli jo hyvästi kulunut, lähdimme me pojan kanssa samoamaan kotoamme kohden, jamaa tietä, jota olimme tulleetkin.

Melkein heti tulimme lauttauspaihalle ja lauttamies toi lauttansa, kun huomasi meidät toisella rannalla. Kun hän tuli sille rannalle, jossa me olimme, tein hänelle aamutervehdykseni, mutta hän ei wastannut mitään, katsella muljahutteli waan ja näytti hywin wihaisen näköiseltä, kun me hevostamme ja muita kaluja toimitimme lautalle. Sitten lähdimme menemään wirran yli, joka onnistui hyvästi. Koko ylimenneeseen aikaan ei waihdettu yhtäkään sanaa ja toisella rannalla maksoin hänelle lauttausrahan; ja sanottuani jäähyväiset, ei hän wastannut siihenkään mitään. Tuosta mitään huolimatta, lähdimme ajelemaan kotia kohden. Tiellä kylän läpi kulkiesjamme tapasimme wanhoja tuttujamme: tuo lauttamieheltä seipäällä uhattu mies oli tienwarrella panemassa aita, jonka lauttamiehen hevonen oli taas hiljakkoin särkenyt. Hän päiwitteli että pitää wartioida yötä päiwää wainioitansa, jos mieli saada säilytetyksi kylwönsä tuolta pahalle tawalle oppineelta ja isäntänsä puollustamalta lauttamiehen hevoselta. Hän puhutteli ystävällisesti meitä ja pyysi että

lähtifimme nyt hänen kotiinsa käymään. Kun ei meidän sopinut hänen pyyntöönsä suostua, sillä meillä oli jo kotikiirut, pahoi hän hyvin sitä. Otimme häneltä jäähyvästit ja lähdimme. Ajettuamme kappaleen matkaa, tulimme ison kasantowainion kohdalle, jossa suuri joukko ihmisiä kaimoi, paitahäpäillään, isoa ojaa wainion halki. Työmiehet olivat tieltä ison matkan päässä, mutta eräs heistä tunsi meidät tiellä ja alkoi juosta meitä kohden; me seisatimme hevosemme ja odotimme. Tuo tulia ei ollut kukaan muu kuin entinen tuttumme, tuo wäärnyttä kärjivä, joka ei saanut tunnotointa ja wäärää naapuriansa kaimamaan yhteistä, rajoja myöden juotsewaa weto-ojaa. Hänen oli wäkinensä täytynyt sitä ruweta kaimamaan, sillä se olisi kaimamatta ollen tuottanut wähinhoa wiljelyksille. Hänkin puhutteli meitä ystävällisesti ja kyseli matkamme tarfoitusta. Hän aikoi lain kautta hakea oikeuttansa tuota uppiniiskaista naapuriansa vastaan, joka ei mielestäni ollutkaan ollenkaan wäärin niin julkeaa wäärnyttä kohtaan; häneltäkin jäähywäiset otettuamme, lähdimme taas tuolle tutulle talottomalle taipaleelle.

Tultuamme taipaleelle ja towin ajatuksissa oltuamme, sanoi poika yht'äkkiä:

„Mitä tuo lauttamies näytti niinkuin hän olisi ollut wihassa meille?“

„Ehkäpä hän oli todestaankin wihassa“.

„No minäkätähden?“

„Suultawasti sentähden, kun minä en antanut hänen seipäällä wahingoittaa häneltä wäärnyttä kärjivää naapuriansa. Kenties hän olisi tehnyt murhan,, jos hänen kostonpyyntönsä ei olisi tullut estetyksi ja niin tuo estäminen kenties tuli suorastaan hänelle itselleenkin hywäksi, katsomattakaan sitä, että hän oli aiwan wäärässä“.

„Sepä nyt on kumma kun ihminen saattaa suuttua aiwan oikeasta asiasta!“

„Ihminen, joka on wäärnyttää täynnä, ei suutukaan mistään muusta niin nopeasti kuin oikeasta; hän ei kärsi eikä jaksu kuulla totuutta, sillä hänen sydämensä aivoitukset ovat pahat. Me emme ole vielä monen hengen kanssa olleet puheilla täällä ja kenties olemme jo saaneet useampia vihamiciehiä kuin ystäviä, varsinkin kun olemme julkisesti puhuneet kansakoulun puoleen; semmoista on maailman meno“.

„Tuolla kokouksessa kansakoulun vastustajat puhuivat herroista ja muista wirkamiciehistä niin rumasti, owatko herrat sitten niin pahoja?“

„Tuhma ihminen luulee, että maailma seisoo heidän forminsa nenillä. He luulewat, että he owat ne, jotka kaikki elättävät, jotka kaikki pystyysä pitävät ja hallitsewat ja ett'ei herrat ole muuta wasten mailmasja kuin laiskana elämään ja olemaan muille rasitukseksi. Tuommoinen ajatustapa on peräti wäärä ja suurimman ymmärtämättömyyden synnyttäjä. Oikeastaan ei oikeain wirkamiesten ja talonpoikien välillä olekaan mitään eroitusta työn teon suhteen, sillä molemmat tekewät työtä sekä itsensä että yhteisen hywän eduksi. Usein tekee raskasta henkistä työtänsä wirkamies suuremmalla huolella, murheella, waiwalla ja ahkeruudella kuin kowan työmies, joka päivänsä työn päätettyä saa nukkua yönä rauhassa. Usein tekee oppinut mies henkijellä työllänsä enemmän hyötystä isänmaallensa ja ihmiskunnalle, kuin kowan työn tekiä, waikka hänellä olisi sadat kädet työtä tekemässä. Yhtä tuhmasti on myös se, jos joku wirkamies eli niin kutsuttu herra katsoo rahwasta sentähden ylö, kun hän on kowan työn tekiä, sillä kaikki kelwollinen työ on kunniallista ja se tulee yhteisen isänmaamme hywäksi, tehtäköönpä työtä sitten päällä taikka käfillä“.

Tuota viimeistä wastaustani seurasi pitkä äänettömyys ja matka kului hitaasti ja ajatuksissa.

„Woi kuinka paljon minun näköni on selwennyt tällä matkalla, isä!“ sanoi poika taas hetken ääneti oltuamme.

„Mitä sinä olet ruvennut näkemään?“

„Olen nähnyt senkin, ett'eivät kaikki ihmiset olekaan niin hyvät kuin olen luullut.“

„Se olivat tuolla kokouksessa kovan kiihoituksissa jännittävän asian vuoksi, jonkatähden ei jowi kansan keskinäistä suhdetta mitata sillä mitalla, mutta paljon kumminkin puuttuu ihmisiltä totista rakkautta. Minua ilahuttaa kun ma huomaan, että todellakin on näkösi parannut. Mutta ei sinun pidä niin ajatella, että sinä nyt olet kylläksi näkevä. Sinä olet nyt vähäisen osan tullut tuntemaan luonnon suuresta kuvakirjasta ja Jumalan suuresta korkeudesta, wiisaudesta ja rakkaudesta ihmisiä kohtaan. Wähän olet myös käfittänyt vielä tuota jalointa, Jumalalta luotua, mutta samassa oikullisinta — juonikkainta näkyväisten kappalten seassa olevaa olentoa — ihmistä. Kaikissa noissa on niin paljon tutkimista, käfittämistä, ja oivaltamista, että ihmisen tähtyy koko ikänsä niitä tutkia, jos mieli on niistä jokuksaan murunen selwille saada“.

„En minä niin luulekaan, että olisin jo kylliksi näkevä, mutta toivon että olen saanut hyvän alun näköni selwämiseen“.

„Se tunto on oikea. Mutta tiedätkö nyt, mistä minä otan aineita kirjoituksiini?“

„Tiedän: ihmis sydänten tuomista elämän kohtaloista ja heidän menetystavasta Jumalaa ja lähimäistä kohtaan“.

„Miwan niin mutta, mitä ajattelisit jos kirjoittaisin tämän matkamme kaikkieneen, mitä olemme nähneet, kuulleet, puhuneet ja tunteneet?“

„Siitä tulisi siewä kertomus“.

„Minkä panisit kertomukselle nimeksi?“

„No, kylään tullessa“.

„Olemmehan nähneet ja kuulleet jotain itse kyläsäkin“.

„Mutta enemmän kumminki kyläntullessa“, intti poika.

„Suostun. Minä kirjoitan kertomuksen kaikesta mitä olemme tällä matkalla havainnut ja panen sille ehdoittamasi nimen“.

„Kirjoittakaa! Mutta pyydän että annatte sen minun lukea, sitten kun kertomus on valmiina!

Minä suostuin.

Nyt juuri tulimme koti-ovojälle.

Kun pääsin kotia rupestin kirjoittamaan tätä kertomusta.

Kertomuksen valmiiksi tultua, vein sen lupaukseni mukaan pojalle luettavaksi; poika luki sen aikojansa myöden. Kun hän oli lukenut loppuun kertomuksen, tuli hän minun tyköni loistawin filmin „nyt minä vasta oikein käsitän mistä kertomuksilla aineita saadaan koko elämän lauea tanner on täynnä valmiita kuffaisia; kauniita, rumia, terweellisiä ja myrkyllisiä ja kirjoittajalla ei ole muuta työtä kuin että hän oppii ne tuntemaan ja että hän sitte järjestelee ne siewihin riveihin joihin hän wäliin sowitztelee myrkyllisiäkin kaswuja kauneimpain ja tuoksuvampain kuffien sekaan ja niin tuosta kirjawasta joukosta tulee kokonainen sarja. Jos Jumala suo minulle niitä woimia ja minun siihen ikään tulla, että woin kansalleni kirjoittaa jotain, niin luulisin jo löytäväni aineita“, innotteli poika.

„Mistä kirjoittaisit silloin?“

„Ihmisyhäimestä“.

„Sen walopuolistako?“

„Ei, ei, waan minä panisin piifkejä ruusuin sekaan ja muista walkean rinnalle. Kokonainen kuwa minun aina on parhaiten miellyttänyt ja semmoinen ei ole mielestä esjytävä“, sanoi poika.

„Jospa Jumala sen soisi, että oikeesi käwisi toteen!“ sanoi pojalle ja pari kynneltä nousi filmiin, jotta huolellisesti koin häneltä salata.

* Hinta 50 penniä. *

Juon. kanno k. i.

Päivärinta

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOEKELMA

120 102 2064

MB 9829

X

